

УДК 338.242:352

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.255-261>**Прушківська Е.В.**

доктор економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Prushkivska Emiliia

Dr. of Economic Sc.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4227-8305>**Лазнева І.О.**

кандидат історичних наук

Національний університет «Запорізька політехніка»

Lazneva Iryna

PhD in History Sc.

National University "Zaporizhzhia Polytechnic"

<https://orcid.org/0000-0003-4414-7437>**Чкан О.В.**

Національний університет «Запорізька політехніка»

Chkan Alexey

National University "Zaporizhzhia Polytechnic"

РОЛЬ ІНКЛЮЗІЇ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В статті виокремлено роль соціального бізнесу як інструменту забезпечення стійкого розвитку територіальних громад шляхом впровадження інклюзивних підходів. Визначено ключові соціально-економічні виклики сучасності, що зумовлюють необхідність пошуку альтернативних моделей розвитку, орієнтованих на рівність можливостей та соціальну згуртованість. Особливу увагу приділено ролі соціального підприємництва у подоланні наслідків збройної агресії росії в Україні та повоєнної відбудови, шляхом створення робочих місць, стимулювання місцевої економіки та забезпечення рівного доступу до можливостей для різних груп населення. Представлено практичні кейси та механізми, що сприяють формуванню соціально відповідальної економіки та забезпеченню стійкого розвитку громад у контексті сучасних викликів та повоєнної відбудови України. Узагальнено, що розвиток соціального бізнесу є одним із ключових механізмів у формуванні більш справедливого та інклюзивного суспільства, орієнтованого на довготривалу стійкість та добробут усіх громадян, а також важливим чинником розвитку та зміцнення територіальних громад в умовах сучасних глобальних викликів.

Ключові слова: глобальні виклики, європейські практики, інклюзія, людський розвиток, підприємництво, повоєнна відбудова, розвиток, соціальний бізнес, територіальні громади

THE ROLE OF SOCIAL BUSINESS INCLUSION IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

The article identifies the role of social business as a tool for ensuring sustainable development of territorial communities through the introduction of inclusive approaches. The article analyses the key socio-economic challenges of our time, including growing economic inequality, demographic changes, environmental crises and geopolitical instability, which makes it necessary to find new models of socio-economic development. The importance of social entrepreneurship as a mechanism for the economic integration of socially vulnerable groups, including veterans, persons with disabilities, internally displaced persons and other categories of the population marginalised by the crisis, is substantiated. The article examines the relationship between social business and inclusion in the context of sustainable development of territorial communities, identifies the main areas of its impact on economic recovery, strengthening social cohesion and improving living standards at the local level. Particular attention is paid to the role of social entrepreneurship in overcoming the consequences of Russia's armed aggression in Ukraine and post-war reconstruction by creating jobs, stimulating the local economy and ensuring equal access to opportunities for different groups of the population. The article presents practical cases of successful social enterprises that contribute to the formation of a

socially responsible economy, strengthening social capital and building institutional foundations for sustainable development of territorial communities. In particular, the experience of social business in Ukraine is presented, which plays a key role in the processes of adaptation and reintegration of internally displaced persons and veterans. The article also analyses European practices of social entrepreneurship in countries with developed models of inclusive economies, such as Germany, France, Sweden and Poland, and considers their potential adaptation for the development of Ukrainian territorial communities. It is concluded that the development of social business is one of the key mechanisms in the formation of a more just and inclusive society focused on the long-term sustainability and well-being of all citizens, as well as an important factor in the development and strengthening of territorial communities in the context of current global challenges.

Keywords: *global challenges, European practices, inclusion, human development, entrepreneurship, post-war reconstruction, development, social business, territorial communities*

JEL classification: *A10, H 56, H 80, J 23, O 10*

Постановка проблеми. Сучасний світ стикається з викликами, пов'язаними з економічною нерівністю, соціальною напругою, екологічними кризами та суттєвими демографічними змінами, що зумовлює необхідність пошуку інноваційних підходів до розвитку суспільства. Додатковим фактором дестабілізації є зростаюча геополітична напруженість, військові конфлікти та порушення міжнародного права, зокрема російська агресія проти України. Ці виклики підкреслюють обмеженість традиційних моделей економічного розвитку, орієнтованих виключно на зростання, оскільки вони не завжди здатні забезпечити стійкість та соціальну рівність, особливо в умовах нестабільності та кризи. Концепція інклюзивного розвитку, що виходить за межі стандартних економічних парадигм, пропонує комплексні рішення, спрямовані на створення рівних можливостей для всіх членів суспільства, що є особливо актуальним для країн, які переживають наслідки війни.

Аналіз наукових підходів і реальних економічних процесів підтверджує, що розвиток територій визначається не лише їхнім ресурсним потенціалом чи рівнем технологічного прогресу, а й соціальними, культурними та психологічними чинниками. Інклюзивний підхід до розвитку розширює традиційні економічні концепції, фокусуючись на рівномірному розподілі вигод та залученні всіх верств населення до активного суспільного життя. Особливо важливим є подолання соціальної нерівності та маргіналізації груп, які стикаються з численними бар'єрами – зокрема осіб з інвалідністю, ветеранів, малозабезпечених громадян, жінок, молоді та представників етнічних меншин. Реалізація принципів інклюзивного розвитку сприяє інтеграції цих груп у соціально-економічні процеси, створенню умов для їхньої самореалізації та розширенню доступу до базових ресурсів. У результаті це сприяє формуванню суспільства, орієнтованого на справедливість та рівність можливостей.

Поєднання соціального бізнесу та інклюзивного розвитку є важливим чинником створення більш стійкої, справедливої та економічно збалансованої моделі суспільства. Такий підхід набуває особливої актуальності для України, яка не лише долає соціально-економічні виклики, а й змушена реагувати на наслідки збройної агресії, масштабних руйнувань та вимушених переміщень населення. Війна спричинила значні економічні втрати, посилила нерівність та загострила соціальні проблеми, що вимагає невідкладних заходів для відновлення територіальних громад. Соціальне

підприємництво відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки здатне сприяти ефективній інтеграції ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих груп у громадське та економічне життя. Таким чином, розвиток соціального бізнесу може стати одним із ключових механізмів повоєнної відбудови, забезпечуючи довготривалу стійкість та стабільність українських громад.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціальний бізнес та інклюзія є предметом активних досліджень як зарубіжних, так і українських учених через їхню ключову роль у подоланні соціально-економічної нерівності та забезпеченні сталого розвитку територіальних громад. У сучасних умовах глобалізації та кризових викликів науковці аналізують механізми соціального підприємництва для розширення економічних можливостей вразливих груп населення та формування соціально відповідальної економіки.

Зарубіжні дослідники соціального бізнесу зробили значний внесок у формування концептуальних підходів до його розвитку. Д. Борнштейн та Д. Баррон [1, 2] акцентують увагу на ролі соціальних підприємств у трансформації суспільства та вирішенні системних проблем через інноваційні бізнес-моделі. Г. Діз та А. Керрол [3, 4] досліджують питання корпоративної соціальної відповідальності та взаємозв'язок між соціальним бізнесом і стійким розвитком громад. Ю. Мухаммад та А. Ніколас [5] аналізують механізми соціального фінансування та вплив соціальних підприємств на зменшення бідності. Дж. Остін [6] розглядає стратегічні партнерства між бізнесом, урядом і громадськими організаціями як ключовий фактор успішної діяльності соціального підприємництва.

У сучасних умовах глобальних викликів та національних соціально-економічних проблем українські науковці В. Волков, Т. Сабецька, В. Компанієць, В. Кокоть, В. Сміль, А. Переверзева, Н. Ушенко [7-11], аналізують механізми соціального підприємництва для розширення економічних можливостей вразливих груп населення та формування соціально відповідальної економіки.

Враховуючи доробок зарубіжних та українських вчених необхідно детальніше вивчити вплив соціального бізнесу на економічну стабільність територіальних громад, формування соціальної згуртованості та створення сприятливих умов для розвитку локальних економік. Важливо також з'ясувати, як соціальний бізнес може стати механізмом для забезпечення рівних можливостей та інтеграції уразливих груп населення в

економічні процеси громади.

Мета статті – з'ясування ролі соціального бізнесу в забезпеченні стійкого розвитку територіальних громад шляхом впровадження інклюзивних підходів та економічної інтеграції вразливих соціальних груп.

Вклад основних результатів дослідження. Взаємозв'язок соціального бізнесу та інклюзивного розвитку є ключовим, оскільки обидва підходи спрямовані на забезпечення рівних можливостей, покращення якості життя та розв'язання актуальних соціальних проблем. Соціальне підприємництво не обмежується лише отриманням прибутку, а передбачає досягнення ширших суспільних цілей, таких як подолання соціальних або екологічних викликів. Саме ця особливість гармонійно поєднується з концепцією інклюзивного розвитку, яка передбачає залучення вразливих категорій населення до соціально-економічних процесів. Важливо розглядати цей взаємозв'язок через такі аспекти, як: розширення економічних перспектив для вразливих груп, вирішення екологічних та соціальних проблем, сприяння сталому розвитку та соціальній єдності, інноваційні методи інтеграції соціально незахищених верств, а також зміцнення локальної економіки для забезпечення стабільності.

Одним із ключових завдань соціального бізнесу є створення робочих місць і надання можливостей для економічної самореалізації тих, хто стикається з труднощами при працевлаштуванні (зокрема осіб з інвалідністю, ветеранів, жінок, представників етнічних меншин і молоді з сільської місцевості). Мохаммад Юнус, відомий фахівець із соціального підприємництва, наголошував, що соціальне підприємство є бізнесом із чітко визначеною соціальною метою, спрямованою на поліпшення життя суспільства [5, с.165]. Важливою характеристикою такого бізнесу є те, що його кінцева мета полягає не у фінансовій вигоді засновників, а у створенні суспільної цінності та подоланні значущих соціальних викликів. У цьому контексті соціальний бізнес відіграє важливу роль в інклюзивному розвитку, оскільки надає вразливим групам можливість отримати стабільний дохід, професійно зростати та інтегруватися в активне суспільне життя.

Вирішення соціальних та екологічних викликів, таких як доступ до чистої води, освіти, медичних послуг або відновлення довкілля, активно здійснюється через механізми соціального підприємництва. Його стратегічні цілі органічно узгоджуються з концепцією інклюзивного розвитку, що передбачає рівний доступ усіх громадян до базових життєвих благ та ресурсів. Наприклад, соціальні ініціативи, спрямовані на надання доступних медичних послуг у віддалених районах, значно сприяють інклюзивному розвитку, створюючи рівні можливості для підтримки здоров'я.

Сприяння сталому розвитку та соціальній згуртованості реалізується через соціальні підприємства, які орієнтовані на довгострокові ініціативи, що формують сталість та підтримують соціальну єдність. Інклюзивний розвиток спрямований на побудову суспільства, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал без дискримінації. Соціальний бізнес відіграє ключову роль у досягненні цих цілей, адже стимулює розвиток місцевих громад, зменшує соціальну нерівність та

створює передумови для стійкого суспільного прогресу.

Значущим є той факт, що соціальні підприємці активно розробляють інноваційні моделі, які сприяють залученню соціально незахищених груп у виробничі процеси та споживчий ринок. У країнах ЄС поширені бізнес-моделі, що інтегрують місцеві громади у виробництво, включають їх у ланцюги створення вартості та гарантують справедливую оплату праці [12, с.1490]. Такий підхід є критично важливим для інклюзивного розвитку, оскільки дозволяє покращити якість життя вразливих груп та розширити їхні економічні можливості. У цьому контексті також забезпечується підтримка економічної стабільності через розвиток локальної економіки.

Соціальний бізнес здебільшого функціонує на локальному рівні, використовуючи місцеві ресурси та залучаючи місцеву робочу силу, що сприяє зміцненню економіки окремих регіонів. Це підсилює інклюзивність, оскільки дозволяє територіальним громадам досягати самодостатності, зменшуючи залежність від державної підтримки та створюючи стабільне економічне середовище. У сучасних економічних реаліях локальний рівень дедалі більше асоціюється з територіальними громадами, які відіграють центральну роль у забезпеченні стійкого розвитку.

Для детального аналізу розвитку соціального бізнесу на локальному рівні необхідно уточнити поняття територіальної громади. Згідно з визначенням українського науковця О. Мороза, [13] територіальна громада – це адміністративно-територіальна одиниця, яка об'єднує мешканців певної території (населеного пункту або групи населених пунктів), що мають спільні інтереси та ресурси для вирішення локальних питань. Вона виступає базовим рівнем місцевого самоврядування, основною метою якого є забезпечення життєдіяльності громадян, задоволення їхніх соціальних, економічних і культурних потреб.

Варто зазначити, що у містах територіальні громади характеризуються високою концентрацією населення, розвиненою інфраструктурою, різноманітністю економічної діяльності та більшою кількістю адміністративних послуг. Їхні основні проблеми можуть включати питання доступності житла, транспортної інфраструктури, екології та інтеграції вразливих груп. Завдяки розвиненій мережі підприємств і установ міські громади мають більше ресурсів для вирішення місцевих питань, але потребують гнучких механізмів управління через високу динаміку змін. Наприклад, у містах України такі громади часто зосереджені на розвитку житлово-комунального господарства, створенні транспортної доступності та покращенні умов для малого бізнесу. У країнах ЄС, таких як Німеччина, міські громади підтримують інноваційні проекти, спрямовані на розвиток «розумних міст» (smart cities) [14], інтегруючи технології для підвищення якості життя своїх мешканців і вирішення комплексних соціальних та економічних викликів.

У селах територіальні громади часто мають переважно меншу чисельність населення, а також залежність від сільськогосподарського виробництва та обмежений доступ до інфраструктури й послуг. Проблеми

сільських громад можуть включати безробіття, міграцію молоді в міста, брак інвестицій і низький рівень освітніх та медичних послуг. Водночас сільські громади мають великий потенціал у використанні місцевих природних ресурсів, розвитку екотуризму та створенні локальних підприємств, орієнтованих на потреби громади. В Україні приклади сільських громад, що використовують соціальний бізнес, можна знайти у Вінницькій області, де створюються сільськогосподарські кооперативи, які залучають місцевих жителів до спільного виробництва. Водночас у Франції популярним є розвиток екотуризму, де соціальні підприємства залучають місцеві ресурси та громади для створення туристичних продуктів.

Соціальний бізнес відіграє ключову роль у зміцненні економічної, соціальної та екологічної стійкості територіальних громад. Його особливість полягає у поєднанні комерційної діяльності з вирішенням соціальних проблем, що дозволяє не лише генерувати прибуток, але й створювати позитивні зміни для громади. Економічна стійкість проявляється в тому, що соціальні підприємства сприяють створенню робочих місць, особливо для соціально вразливих категорій населення (як люди з інвалідністю, безробітні або молодь). Наприклад, у Львівській області функціонує соціальне підприємство «Рукомисли», яке займається виготовленням сувенірної продукції та працевлаштовує людей із обмеженими можливостями.

Ключову роль соціальне підприємництво відіграє у розвитку людського капіталу, забезпечуючи освітні можливості, підвищення кваліфікації та залучення громади до економічної діяльності, що сприяє соціальній стабільності. Яскравим прикладом в Україні є

ініціатива «Veterano Coffee», яка створює умови для ветеранів війни, надаючи їм можливість відкривати власні кав'ярні та працевлаштовувати інших учасників бойових дій. Щодо зарубіжних країн, то можна навести приклад по Швеції, де соціальні підприємства активно сприяють інтеграції мігрантів у суспільство через програми освіти та зайнятості, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов життя.

Суттєвий напрям діяльності соціального бізнесу – впровадження екологічно відповідальних практик, зокрема використання відновлюваних ресурсів, скорочення обсягів відходів та розвиток екотуризму. По Україні прикладом є Закарпаття, де соціальні підприємства активно займаються виробництвом органічних харчових продуктів та створюють туристичні маршрути екологічного спрямування. У Нідерландах компанія «Fairphone» розробляє смартфони з урахуванням принципів екологічної стійкості, залучаючи місцеві громади до розвитку циркулярної економіки.

Отже, реальні кейси з України та світу підтверджують важливість соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад, оскільки воно поєднує економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну свідомість. Інклюзія, як один із фундаментальних принципів соціального бізнесу, дозволяє активно залучати до економічного та соціального життя громади та всі верстви населення, включаючи вразливі групи. Такий підхід сприяє формуванню більш згуртованого суспільства та створює умови для стійкого розвитку громад. В таблиці 1 наглядно продемонстровано взаємозв'язок інклюзії соціального бізнесу та розвиток територіальних громад.

Таблиця 1

Взаємозв'язок інклюзії соціального бізнесу та розвиток територіальних громад

Аспект	Опис та приклади
Залучення соціально вразливих груп	Соціальний бізнес відіграє важливу роль у забезпеченні інклюзії через створення робочих місць для людей з обмеженими можливостями, молоді, що перебуває у скрутних умовах, або осіб, які тривалий час були безробітними. У Херсонській області соціальне підприємство «Гончарня» залучає молодь із малозабезпечених сімей до навчання традиційному ремеслу. У Канаді програми на базі соціального бізнесу спрямовані на працевлаштування бездомних через відкриття соціальних кафе.
Формування соціальної згуртованості	Інклюзія сприяє побудові довіри в громадах, адже залучення до роботи та соціальних проєктів усіх груп населення допомагає усунути дискримінацію та нерівність. У Полтавській області громади реалізують проєкти зі створення культурних центрів, що залучають людей різних вікових категорій і професій. У Норвегії соціальні підприємства працюють над інтеграцією осіб із різним культурним бекграундом, зменшуючи напруженість у мультикультурних громадах.
Розширення економічних можливостей	Соціальний бізнес дозволяє залученим групам реалізовувати власний потенціал через підприємництво, інноваційні ідеї та участь у виробничих процесах. Наприклад, у Чернігівській області кооперативи з переробки ягід дозволяють громадам отримувати стабільний дохід, розвиваючи експортні можливості. У Фінляндії соціальні підприємства активно розвивають ремісництво, залучаючи до співпраці місцевих жителів і надаючи їм фінансову підтримку.
Підвищення якості життя	Інклюзія забезпечує доступ до соціальних, освітніх і медичних послуг для тих, хто раніше був обмежений у можливостях. Наприклад, у Львові працює соціальний проєкт «Освітній простір», який забезпечує курси для людей похилого віку. У Японії соціальні підприємства активно підтримують людей похилого віку через створення громадських центрів для відпочинку та навчання.

Джерело: складено авторами за [8, 9, 15-19]

Емпіричні дані, узагальнені в таблиці 1, свідчать про ключову роль соціального підприємництва у сприянні інклюзивному розвитку суспільства. Зокрема, соціальні підприємства виступають каталізатором інтеграції вразливих груп населення, забезпечуючи створення робочих місць для осіб з інвалідністю, молоді з соціально уразливих категорій, а також для тих, хто перебував у стані довготривалого безробіття. Внаслідок таких ініціатив відбувається зміцнення соціального капіталу територіальних громад, що сприяє формуванню довіри, соціальної згуртованості та взаємопідтримки. Інклюзивні підходи, реалізовані через соціальне підприємство, відіграють вирішальну роль у зниженні рівня соціальної нерівності, мінімізації дискримінаційних практик та розширенні можливостей для соціально-економічної участі різних категорій населення. Таким чином, соціальний бізнес не лише створює умови для економічної самодостатності індивідів, а й сприяє їхній активній участі у суспільному та економічному житті через механізми підприємницької діяльності та інноваційного розвитку.

Завдяки інклюзивному розвитку, який підтримується соціальним бізнесом, суспільство отримує можливість створити більше рівності, забезпечити стійкий розвиток та підвищити якість життя для всіх верств населення [20, с.28-29]. Соціальний бізнес та інклюзивний розвиток територіальних громад тісно взаємопов'язані. Розвиток соціального бізнесу підвищує рівень інклюзивності, сприяє зменшенню нерівності, підвищенню якості життя вразливих груп і створенню сталих економічних умов. Цей зв'язок також відображає сучасний підхід до економіки територіального розвитку, в якому важливі не лише фінансові, але й соціальні та екологічні результати.

Висновки. Інклюзивний розвиток, підкріплений соціальним бізнесом, є ключовим інструментом забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення, сприяючи соціальній згуртованості, економічній стабільності та екологічній стійкості територіальних громад. Соціальне підприємство відіграє

стратегічну роль у подоланні соціально-економічної нерівності, залучаючи вразливі категорії населення до підприємницької діяльності, створюючи робочі місця та розширюючи доступ до базових ресурсів.

Значення соціального бізнесу особливо зростає в контексті повоєнної відбудови України, оскільки соціальне підприємство виступає не лише інструментом економічного зростання, а й механізмом соціальної інтеграції ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших уразливих груп. Соціальне підприємство сприяє формуванню нових економічних кластерів, відродженню локальних ініціатив і розвитку кооперативного руху, що дозволяє громадам швидше адаптуватися до нових реалій. Крім того, соціальний бізнес сприяє розширенню екологічних і технологічних інновацій, необхідних для сталого розвитку регіонів, що постраждали від військових дій. Інвестиції у відновлювану енергетику, екологічне будівництво та органічне сільське господарство дозволяють не лише відновити економіку, а й зробити її більш стійкою до майбутніх викликів.

Стійкість територіальних громад значною мірою визначається рівнем їхньої соціальної згуртованості, можливостями адаптації до економічних змін і здатністю формувати довгострокові стратегії розвитку. У цьому контексті соціальне підприємство забезпечує необхідні механізми для підвищення рівня самодостатності громад, зменшення залежності від зовнішніх фінансових вливань та активізації місцевих ресурсів. Розвиток кооперації між соціальними підприємствами, громадськими організаціями та місцевими органами влади сприяє формуванню інноваційних підходів до управління територіями та покращенню якості життя мешканців.

Таким чином, розвиток соціального бізнесу є одним із ключових механізмів повоєнного відновлення України, забезпечуючи не лише економічне зростання, а й формування більш справедливого та інклюзивного суспільства, орієнтованого на довготривалу стійкість та добробут усіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Bornstein D., Davis S. *Social Entrepreneurship: What Everyone Needs to Know?* – Oxford University Press. Kindle Edition, 2010. –с.1
2. Baron D. Corporate Social Responsibility and Social Entrepreneurship. *Journal of Economics & Management Strategy*. 2007. Vol. 16 (3), pp. 683–717
3. Dees J. G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, 2001. URL: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf – С. 4
4. Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: The evolution of a definitional construct. *Business & Society*, 38(3), 268–295. <https://doi.org/10.1177/000765039903800303>
5. Юнус Мухаммад. Побудова соціального бізнесу. Київ : Свічадо, 2023. 256 с.
6. Austin, J. (2000). *The Collaboration Challenge: How Nonprofits and Businesses Succeed Through Strategic Alliances*. Harvard Business School Press. URL: <https://doi.org/10.1002/hon.445>
7. Компанієць В. В., Дейч М. Є. Чинники формування та стимулювання соціально відповідальної поведінки особистості, бізнесу, суспільства, держави в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2 (24). С. 30–36.
8. Смаль В., Кокоть В. Що слід знати про соціальне підприємство: посібник. Федерація канадських муніципалітетів. Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2017. 58 с.

9. Сабецька, Т. (2023). Економічний зміст та історія розвитку соціального підприємництва. Економіка та суспільство, (48). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-44>
10. Переверзева А. В., Волков В. П. Дослідження моделі соціального підприємництва як інноваційної форми бізнесу. Вісник Одеського національного економічного університету. 2020. Т. 1-2. № №274-275. С.28- 40
11. Ushenko, N., Kozhemiakina, S., & Tupika, A. (2024). Соціальні інновації та соціальна відповідальність: як людський чинник впливає на сталий розвиток міста. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 2(14), 439-447. <https://doi.org/10.32750/2024-0239>
12. Warner R., Mandiberg J. An Update on Affirmative Businesses or Social Firms for People With Mental Illness // Psychiatric services. – 2006. – Vol. 57, № 10. – p. 1488-1492
13. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії. Демократичне врядування. 2008. Вип. 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNe-journals/DeVr/2008_2/fail/Moroz.pdf
14. Прушківська, Е.В. Аналіз впливу розумних міст на соціальний та економічний розвиток в умовах діджиталізації / Е.В.Прушківська, М.О. Єсипенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі, Серія «Економічні науки» - 2023. – Випуск 4 (110). – С. 74-78. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-4-11>
15. Василь Назарук. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні. 2018. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>
16. Соціальне підприємництво та інклюзія: досвід українських міст. Кейс-стаді. Київ : «Партнерство для розвитку міст», 2020. 50 с.
17. Цимбалюк І. О. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку: монографія / Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 320 с.
18. Мудролюбова Н. О. Особливості шведської моделі соціального захисту населення від безробіття. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. 2015. Вип. 29. С. 103-108.
19. Спреклі Ф. Посібник з планування соціального підприємництва.2011. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf
20. Прушківська, Е. В. Теоретичні аспекти інклюзивного розвитку та його роль у сучасних умовах/ Е.В. Прушківська, М.В. Дерев'ягин // Економічний вісник НГУ. - 2018. - № 2(62). - С.24-33. (29).

References:

1. Bornstein D., Davis S. (2010). Social Entrepreneurship: What Everyone Needs to Know? – Oxford University Press. Kindle Edition. –s.1 [in English].
2. Baron D. (2007). Corporate Social Responsibility and Social Entrepreneurship. Journal of Economics & Management Strategy. Vol. 16 (3), pp. 683–717 [in English].
3. Dees J. G. (2001). The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business. URL: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf – S. 4[in English].
4. Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: The evolution of a definitional construct. Business & Society, 38(3), 268–295. <https://doi.org/10.1177/00076503990380030> [in English].
5. Yunus Mukhammad. (2023). Pobudova sotsialnoho biznesu. Kyiv : Svichado, 256 s. [in Ukrainian].
6. Austin, J. (2000). The Collaboration Challenge: How Nonprofits and Businesses Succeed Through Strategic Alliances. Harvard Business School Press. URL: <https://doi.org/10.1002/hon.445> [in English].
7. Kompaniets V. V., Deich M. Ye. (2013). Chynnyky formuvannia ta stymuliuвання sotsialno vidpovidalnoi povedinky osobystosti, biznesu, suspilstva, derzhavy v Ukraini. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy. № 2 (24). S. 30–36. [in Ukrainian].
8. Smal V., Kokot V. (2017). Shcho slid znaty pro sotsialne pidpriemnytstvo: posibnyk. Federatsiia kanadskykh munitsypalitetiv. Proekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy «Partnerstvo dlia rozvytku mist». 58 s. [in Ukrainian].
9. Sabetska, T. (2023). Ekonomichnyi zmist ta istoriia rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva. Ekonomika ta suspilstvo, (48). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-44> [in Ukrainian].
10. Pereverzieva A. V., Volkov V. P. (2020). Doslidzhennia modeli sotsialnoho pidpriemnytstva yak innovatsiinoi formy biznesu. Visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu. Т. 1-2. № №274-275. S.28-40[in Ukrainian].
11. Ushenko, N., Kozhemiakina, S., & Tupika, A. (2024). Sotsialni innovatsii ta sotsialna vidpovidalnist: yak liudskyi chynnyk vplyvaie na stalyi rozvytok mista. Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii, 2(14), 439-447. <https://doi.org/10.32750/2024-0239> [in Ukrainian].
12. Warner R., Mandiberg J. (2006). An Update on Affirmative Businesses or Social Firms for People With Mental Illness // Psychiatric services. Vol. 57, № 10. – p. 1488-1492. [in English].

13. Moroz O. (2008). Terytorialna hromada: sutnist, stanovlennia ta suchasni ukraïnski realii. Demokratychnе vriaduvannia. Vyp. 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNe-journals/DeVr/2008_2/fail/Moroz.pdf [in Ukrainian].
14. Prushkivska, E.V. (2023). Analiz vplyvu rozumnykh mist na sotsialnyi ta ekonomichnyi rozvytok v umovakh didzhytatsizatsii / E.V.Prushkivska, M.O. Yesypenko // Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli, Seriiia «Ekonomichni nauky». Vypusk 4 (110). – S. 74-78[in Ukrainian].
15. Vasyl Nazaruk. (2018). 5 velykykh mozhlyvostei dlia rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo> [in Ukrainian].
16. Sotsialne pidpriemnytstvo ta inkluziia: dosvid ukraïnskykh mist. Keis-stadi. (2020). Kyiv : «Partnerstvo dlia rozvytku mist», 2020. [in Ukrainian].
17. Tsymbaliuk I. O. (2023). Inkluzyvna ekonomika: shliakh do sotsialnoi rivnosti ta ekonomichnoho rozvytku: monohrafiia / Iryna Oleksandrivna Tsymbaliuk, Nataliia Volodymyrivna Pavlikha. – Lutsk : Vezha-Druk. – 320 s. [in Ukrainian].
18. Mudroliubova N. O. (2015). Osoblyvosti shvedskoi modeli sotsialnoho zakhystu naseleñnia vid bezrobittia. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 18 : Ekonomika i pravo. Vyp. 29. S. 103-108. [in Ukrainian].
19. Sprekli F. (2011). Posibnyk z planuvannia sotsialnoho pidpriemnytstva URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannia_socialnogo_pidpriemstva.pdf [in Ukrainian]
20. Prushkivska, E. V. (2018). Teoretychni aspekty inkluzyvnoho rozvytku ta yoho rol u suchasnykh umovakh/ E.V. Prushkivska, M.V. Dereviahin // Ekonomichnyi visnyk NHU. № 2(62). - S.24-33. (29) [in Ukrainian].